

8. Att konsumera svenskhet: Unga kvinnor, klass och glitter

Jag platsar ingenstans längre. Varken hemma eller här.
Där eller nu. Nu eller längesen.¹

Jagberättarens dystra beskrivning av sin tillvaro i Evin Ahmads *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* (2017) präglas av hem- och rotlöshet. Medan hon förverkligar sin dröm att bli skådespelare sliter föräldrarna, som flydde från Iran–Irakkriget på 1980-talet, i lågbetalda arbeten. Kontrasten skaver. Förortsidentiteten och föräldrarnas nedåtgående klassresa kolliderar med den skyddade vita akademiska medelklassmiljön på scenskolan, där städarna blivit tillsagda att inte tilltala eleverna: ”Ingen la märke till dom. Sen satt vi där och skulle diskutera klass och rasism.”² Den korta bildningshistorien om vaktmästardottern som blev skådespelare är fylld av liknande kärnfulla situationsbilder. Tvetydigheterna skär genom känslolivet, där skam och skuld varvas med ilska, revanschism och megalomani. Att shoppa dyra märkesvaror blir ett sätt att signalera framgång och söka tillhörighet.

Det här kapitlet kretsar kring tre berättelser i det nutida Sverige där erfarenheter av framför allt klass, etnicitet/rasifiering, genus och ålder på intrikata vis tvinnas samman och där konsumtion fungerar som en viktig strategi i försöken att bli en annan, bli som andra. I två av dem, Evin Ahmads nyss nämnda och Wanda Bendjellouls *Dalenglitter* (2020), utgör förorten en central arena

för den här utväxlingen. Bredvid dessa ställer jag Donia Salehs *Ya Leila* (2020), som saknar förankring i en specifik plats och därigenom väcker andra frågor om samtidens urbana klasskildring. I min läsning prövar jag återigen den kritiska ingång som Nancy Fraser kallar *bivalent*; jag vill med andra ord uppmärksamma kamper som rör både erkännande och omfördelning, identitet såväl som ekonomi, kultur och på samma gång klass.³ Det jag särskilt kommer att dröja vid är den upplevelse av varken-eller som Ahmads berättar jag ger uttryck för i citatet ovan. På vilket sätt är den positionen giltig även i de övriga berättelserna, och vilka normer kring klass och svenskhet formuleras här? Och varifrån kommer allt glitter?

Inledningsvis tecknar jag översiktligt berättelsernas motivsfärer för att därefter i tur och ordning diskutera föreställningen om förorten, drömmen om pengar, klasskodad konsumtion, glittrets funktion och, slutligen, mötet med den majoritetssvenska medelklassblicken.

Tre berättelser om skilda verkligheter

Dalenglitter utspelar sig under ett sommarlov i nutid och kretsar kring en gymnasietjej som bor med sin mamma i förortsområdet Dalen söder om Stockholm. Medan klasskamraterna i villakvarteren intill åker till Gotland och franska Rivieran jobbar hon extra på snabbmatsrestaurang i city för att tjäna pengar till sitt körkort. När den jämgamla kusinen Adam plötsligt dör i en arbetsplatsolycka vid ett vindkraftbygge i Danmark får hon åka till mormor och övriga släkten i Polen för begravningen. Resan blir en färd från en förort till en annan, mellan olika verkligheter, starkt präglade av klass.

Ya Leila är framför allt en berättelse om vänskap, om att växa upp tillsammans och forma sin identitet i relation till andra. I likhet med jaget i *Dalenglitter* går Leila och hennes bästa vän Amila, båda med kurdisk bakgrund, i en gymnasieklass dominerad av vit, välbeställd medelklass. Leila extraknacker på café och dras till klassens feministgång, *Glitterfittorna*, som odlar systerskap och sprider färgglada målningar av kvinnokön över stan. Hon blir förtjust i en

kille i gruppen, men hennes försök att smälta in hotar samtidigt vänskapen med Amila, som inte har samma ambitioner att anpassa sig till ideal hon inte tror på.

Alla tre berättelserna kan kategoriseras som romaner; särskilt *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* men även *Dalenglitter* har självbiografiska drag. De har alla förstapersonsberättare, som i de nyss nämnda verken förblir namnlösa. Ahmads korthuggna prosa och kontrastiva scener ger berättelsen en stark energi, Bendjelloul fångar skickligt samhällets hierarkier genom en ung kvinnas blick och Saleh skildrar poetiskt och språkförnyande identitetssökandets irrfärder.

Historierna kretsar kring familj och vänner, skola och arbete. Ursprunget och den egna klasstillhörigheten i relation till en majoritetssvensk, urban medelklassnorm är en återkommande smärtpunkt. Protagonisterna möter olika typer av exploatering, på jobbet och i skolan, men också utanför; inslag av rasism och sexism ingår i vardagen. *Ya Leila* och *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* präglas av föräldragenerationens krigs- och flyktingtrauma. Klass är påtagligt, i skildringarna av karaktärernas resonemang och levnadsstandard, arbete och livsstil. Jagberättarna lever under knappa förhållanden och föräldrarna är lågavlönade eller hankar sig fram på sjukersättning.

Föräldrarna i Ahmads berättelse arbetar som skolvaktmästare och bespisningspersonal, medan jaget skäms över sina egna privilegier. Hon ”borde plugga något som skulle generera riktiga cash” så att föräldrarna skulle kunna få ett lugnare liv.⁴ Leila och jaget i *Dalenglitter* jobbar båda extra vid sidan av gymnasiestudierna. Arbetsbeskrivningarna är ingående, villkoren framstår som tuffa och ofta orättvisa. Manliga chefer lurar och utnyttjar sina anställda. Arbetet sätter spår på kroppen. Leilas händer är ”russin och brännskadade och såriga efter dom där mjölkäckliga trasorna och smörgåsgrillen och dom vassa kanterna som finns lite överallt bakom kassan”.⁵ Hennes chef Anders på Kafé Karlavagn fifflar med löner, skickar hem henne tidigare utan betalning och ljuger för kunderna om att kladdkakan är hembakad. *Dalenglitter* inleds med att berättarjaget beskriver sina brännmärken på armarna från stekhällen på snabbmatsrestaurangen. På gymnasiet tolkades de

som självskadebeteende, vilket innebar kallelse till skolkuratoren. Kollisionen mellan skilda verkligheter och analysmodeller driver berättelsen, och undertiteln, *En roman om hårt arbete*, har flera bottnar. Bredvid vardagsslitet på restaurangen, som butikschefen Ariel satt i system att underbemanna, handlar det inte minst om att som ung kvinna vistas i miljöer där sexuell exploatering ständigt ligger på lut. Att bedömas efter sitt utseende; Ariel låter alltid de snyggaste tjejerna stå i kassan, "restaurangens skyltfönster". Men också att kunna använda ungdomlig fräschör som ett möjligt kapital i mötet med bättre bemedlade män.

Leilas och Amilas gymnasievardag präglas av att inte anses tillhöra de åtråvärda, " knullbara", i klassen. Samtidigt som jaget i Ahmads berättelse är kritisk till det politiskt korrekta tal om genus och rasism som frodas på scenskolan, tvingas hon erkänna att diskussionerna om könsförtryck öppnat hennes egna ögon för den objektifiering och sexism hon själv utsattes för under uppväxten.

Ni fick vara dom roliga i klassen. Vi var dom duktiga.

Ni var med i alla musikvideos.

Medan bilar brann och världen talade om er, så satt vi på fritidsgården och hade "tjejgrupp".

Ingen journalist ville prata med oss.⁶

Utbildning är en central arena, på liknande sätt som vi såg i arbetarskildringarna i kapitel 1. I *Dalenglitter* är det modern som manar på; dottern ska helst bli läkare eller jurist. Att Ahmads berättarjag antagits till den åtråvärda skådespelarutbildningen är tveeggat, inte minst när det visar sig att fadern haft liknande drömmar. Leila är ambitiös, kämpar för bra betyg och hoppas att lärarna äntligen är på väg att betrakta henne och Amila som alla andra: "Två vanliga elever bara utan något tillägg, utan några komplikationer."⁷ Konsumtion framträder som en avgörande och komplicerad del i karaktärernas sökande efter respektabilitet och tillhörighet. Dyra märkesvaror utgör en stark lockelse och tillvaron är tydligt varumärkeskodad. Samtidigt krävs betydligt mer än rätt kläder för att "passera" i de omgivande medelklassmiljöerna.

Den föreställda förorten och andra fiktiva platser

Berättelserna är förankrade i en socialt skiktad, urban miljö. *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* och *Dalenglitter* utspelar sig båda i Stockholmsförorter. I de senaste tjugo årens svenska prosa återkommer förorten som en laddad plats, full av motstridiga bilder och associationer. Här utspelar sig inte minst en kamp om tolkningsföreträde för uppväxter och tillhörighet. I samhällsdebatten har beskrivningen av förorten, gärna uttryckt just i singular, gått från utopi till dystopi – från omhuldad mångfald till en undergångshistoria om misslyckad integration. De positiva konnotationerna är alltmer sällsynta; förorten framställs som omväxlande hotfull och ”särskilt utsatt”.

Utvecklingen är likartad på flera håll i Europa, som i den franska diskussionen kring *la banlieue*, den norska och danska debatten om *gettoisering* eller den finska om *förslumning*. Litteraturvetarna Jon Helt Haarder och Troels Obbekær pekar på hur det danska gettobegreppet inte bara binder samman bostadsområden, etniska minoriteter och sociala problem; det flitiga bruket av begreppet har gjort det till en del av en övergripande nationell identitet: ”Ghettoen er en del af danskheden.”⁸ I Sverige bär förortsdiskussionen en särskild laddning, eftersom den också rymmer historien om det socialdemokratiska välfärdsbyggets uppgång och fall. De miljonprogramsområden som uppfördes under 1960- och 70-talen skulle ge trångbodda arbetare en bättre levnadsstandard. Förorten blev en plats där en etnisk svensk arbetarklass mötte människor från andra delar av världen, på flykt undan krig och förtryck. Men snart kom även missbruk och misär och, i takt med ökad immigration, en växande segregering.

Skönlitteraturen har skildrat vardagslivet i förorten men också granskat den som samhällsfenomen och uppehållit sig en hel del just vid *föreställningen* om den. Där 00- och 10-talens berättelser gärna kritiserade sin tids hurtfriska uppfattning om förorten som en mångkulturell smältdegel, utgår 20-talets snarare från den fortsatta segregeringens effekter.⁹ Vad har hänt sedan mångfaldsprojekten tystnat och en tidigare välvillig etnifiering förvandlats till demonisering, särskilt av unga män? I *Dalenglitter* och *En dag ska*

jag bygga ett slott av pengar framträder förorten framför allt som en odramatisk hemmiljö, långt från medias rapportering om gängvåld och skjutningar. Konflikterna utspelar sig snarare i protagonisternas möte med livet utanför den egna stadsdelen.

Det slentrianmässiga likställandet mellan förort och immigration har inneburit att berättelser om unga med invandrarbakgrund eller icke-svenskt påbrå gärna *förutsetts* utspela sig i förortsmiljö. *Ya Leila* tycks spela med och mot just den typen av förväntningar. Trots att den beskriver en rad konkreta rumsligheter går dessa inte att nagla fast vid en existerande, namngiven plats. Det är lätt att som läsare börja söka efter verklighetsreferenser. Leilas far brukade ta sjuan till irakiska kommunistföreningens lokal, ligger den kanske i Tynnered eller Gamlestan i Göteborg? Nians buss, rullar den manne i Uppsala, författarens tidigare hemstad? Det blir efter hand tydligt att porträttet av två gymnasietjejeers vänskap snarare arbetar bortom det partikulära. Den stadsmiljö som efter hand framträder i romanen är snarast generisk och den poetiska inledningen skildrar lika mycket en relation som geografi:

Vägen mellan Amila och mig, alltid samma raksträcka.
Passera hundraåttal lyktstolpar, passera den upplysta,
ödsliga fotbollsplanen, passera godispapper som flyger
över gräset, passera kyliga andedräkter som rökmoln under
ljuset.¹⁰

Raksträckan i den första meningen skulle också kunna illustrera själva vänskapen, som en oavbruten kommunikation – ”alltid samma raksträcka”. Leila och Amila som känt varandra sedan sexårsverksamheten har den där närmast symbiotiska väninnerrelationen, som i romanen hotas av det inbrytande majoritetssvenska och medelklassiga.

I *Dalenglitter* är förorten desto mer framträdande, synlig redan i romantiteln. Två skilda världar som plötsligt möts glimtvis under gymnasieåren. Men Dalen kvalar inte in bland de farliga och utsatta. Jamila, som bor med sin mamma i Tensta, hävdar framt att det inte är någon riktig förort: ”inget där är på liv och död som för oss andra”.¹¹ Dalen ligger för nära city, uppfördes runt 1980 och

ingick därmed inte i miljonprogrammet. Miljön är lite för idyllisk: stadsplanen sägs eftersträva innerstadens kvartersstruktur snarare än funktionalistisk rationalitet, med gator, öppna platser och stora planterade innergårdar.¹²

Jamilas deklaration att jaget inte bor i en riktig förort låter ana en skiktning, som handlar om etnicitet men också klass. Resonemanget rymmer tanken om ett slags omvänt socialt kapital, där den som har det värst vinner. Dalen är en "lightversion" av betongförorten, med fler infödda svenskar än i Tensta och med högre medelinkomst.¹³ Liksom hos Ahmad hamnar jaget i ett återkommande varken-eller, åtminstone utifrån omgivningens kategoriseringar. Bland klasskompisarna gör hennes polska påbrå att hon inte ses som helt svensk och eftersom hon bor i lägenhet i området Dalen hör hon inte till innegänget från villorna. Släktingarna i Polen ser henne däremot som både svensk och välbeställd.

Trots Jamilas försök att upprätta en hierarki skrivs förorten i romanen snarast fram som i grunden en och densamma. Jaget har ingen aning om var Tensta ligger. Hennes Stockholm slutar vid T-centralen, allt norrut är okänt: "Ibland när jag står på perrongen låter jag fingret följa den blå och röda linjen till främmande platser som Masmo eller Kista och funderar på om de har gatukök och trasiga elskåp, precis som vi."¹⁴ Beskrivningen av dessa platser som "främmande" verkar med andra ord stanna vid namnet; jaget hyser inga illusioner om att de egentligen är särskilt annorlunda. Även mormoderns nedgångna förort i utkanterna av den polska hamnstaden, av jaget beskriven som en "övergiven ruinstad", är på sitt sätt ändå hemtam och full av barndomsminnen.¹⁵

Berättelserna skildrar erfarenheter av att definieras som annorlunda, eller se sig själv som annorlunda genom andras ögon. Men rörelsen är dubbelriktad; även berättarna registrerar och definierar sin omgivning, som när Leila och Amila närmar sig "bostadsrätterna" dit de bjudits in för att planera Glitterfittornas kommande aktion: "Vardagsrummet blinkar i regnbågsfärger och det finns en kakelugn där inne och det ser ut som dom där lägenheterna jag stirrat mig dum av på hemnet."¹⁶ Leila och Amila kommer från en annan del av staden, från gårdar med "överfyllda soprum", "blödande hjärtan" och dofter av "ruttna, sönderslagna äpplen, fräsan-

de gullök, basmatiris på spisen, sista slattarna pripps blå”.¹⁷ Romanen arbetar med sinnliga, stämningsskapande markörer för att beskriva en plats som förblir mångfacetterad.

De senaste decenniernas offentliga diskussion kring förorten har rört sig mellan ytterligheter. Sociologen Loïc Wacquant har myntat begreppet *territoriell stigmatisering* för att fånga hur vissa platser bär med sig ett socialt vanrykte.¹⁸ Wacquant har också undersökt hur de boende på olika sätt underkastar sig eller gör motstånd mot sådana stämplat – från att undanhålla sin adress och planera flytt därifrån snarast möjligt, till att öppet försvara sitt bostadsområde.¹⁹ I de tre aktuella berättelserna är protagonisternas relation till hemmiljön komplicerad och motstridig. I *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* tecknas jagets minnesbilder av förorten Akalla och området Nystad som ett barndomens paradiset, med fin lekplats, gemytlig grannsamvaro och nybyggaranda: ”På den tiden var bänkarna, centrum, gårdarna våra att äga.”²⁰ Kontrasten är avsevärd till det nu där platsen blivit alltmer främmande. Jagets mentala avstånd rymmer ett dåligt samvete för att ha lämnat, svikit. Föräldrarna och framför allt bästa vännen André, som ”hoppade från fjärde våningen”.²¹ Förorten är inte bara en plats utan också ett tillstånd, fyllt av smärta. I romanens inledning talas det om ”blåa linjen-folk”, vars särskilda sorgsenhet sägs bero på att nästan hela färden med tunnelbanan går under jord, i en mörk tunnel.

I *Dalenglitter* märker jaget hur dubbla mytologier uppstår bland grupper som sällan möts: ”Fram till gymnasiet hade många av oss en ganska vag uppfattning om livet på andra sidan spåret”, hävdar hon.²² Modern Jadwiga idealiserar livet bland villorna i Gamla Enskede, där hon och dottern gärna promenerar på fritiden: ”Mamma placerar omsorgsfullt ut alla sina framtida barnbarn och utemöbler i trädgårdarna. Hon älskar när jag berättar om interiörerna från mina gamla klasskompisars hem.”²³ Privilegierade klasskamrater berättar å sin sida att de helst undviker att besöka Dalen, av rädsla för att bli rånade. Jaget förblir en gränsgångare som rör sig i det klassmärkta landskapet och kommenterar vad hon ser – från den diskreta lyxen i innerstaden och villornas bohemiska idyll till den torftiga hemtrevligheten hos mormor.

Drömmen om pengar

Pengar spelar en central roll i berättelserna – som försörjningsmedel, men också som en dröm om frihet och oberoende. I *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* signalerar redan titeln det sagoaktiga och grandiosa i jagets relation till pengar. Hon drömmer om att bli rik och berömd, om att lämna förorten för att sedan återvända i triumf och dela med sig av sitt överflöd. Hon medger att hon är fixerad:

Jag pratar ofta om pengar, om att jag älskar pengar, att jag en vacker dag ska bada i pengar.
Pengar, pengar, pengar!
Det är som att jag är besatt av pengar.²⁴

Men så länge drömmen ter sig avlägsen säger hon sig också hata pengar. Den dåliga ekonomin svävar som ett mörkt moln över familjen. Kronofogden nämns flera gånger och jaget berättar hur fadern sitter med räkningar, bankpapper och ångest. Modern har skulder på över 150 000, ”på grund av smuggelfittorna”.²⁵ Jaget säger sig inte begripa hur hennes privilegierade klasskamrater på scenskolan så ofta skryter om att vara fattiga, för sådant talar man väl inte om? ”Men ändå visste jag. Ett samtal, så skulle dom ha pengar på sitt konto.”²⁶ Berättelsen bärs i hög grad av jagets frustration inför kolliderande världar och hennes såriga försök att passa in i den nya verklighet som skådespelarutbildningen öppnar, bland kulturarbetare och intellektuella.

Även Leila säger sig ha fantiserat om en ljusare materiell framtid men konstaterar att sextiofem kronor i timmen från kaféjobbet knappast leder dit, ”jag kan inte minnas att det hände så mycket mer än att jag kunde köpa några fler marabou i veckan och slutade baxa hårnålar från H&M”.²⁷ En passage skildrar faderns förtvivlade telefonsamtal med en myndighetsperson om sin skriande brist på pengar: ”Kuvertet skakar i handen. ’Sextusen niohundra, efter skatt, hur, hur ska jag leva, hur ska jag leva ett vanligt liv? Ha? Vet ni mina utgifter? Vet ni?’”²⁸ Till de återkommande kostnaderna hör inte bara mat och hyra för den egna familjen utan också transaktioner till släkten i Irak.

Modern i *Dalenglitter* är ensamförsörjare och när lönen som frisör inte räcker för resan till Polen och systersonens begravning skickar hon dottern. Männen i släkten jobbar utomlands, i de rika-re delarna av Europa: "Farbröder, kusiner och bryllingar som fått jobb på fabriker, i lagerlokaler och lastbilshytter."²⁹ Bland släktingarna ses berättarjaget och modern som "den välmående svenska grenen".³⁰ Fattigdomen har tydliga schatteringar.

Jaget brukar gå med arbetskamraten Jamila förbi NK:s skyltfönster och välja "saker vi ska köpa när vi tjänat vår första miljon".³¹ Märkesväskor och en likadan Mercedes som mediekändisen Kim Kardashian. Men närmast står något mer jordnära: ett körkort, som inkörsport till vuxenvärlden och med löftet om ökad rörelsefrihet.³² Vägen dit visar sig vara lång: "Efter ett års helgslavande i flottgrottan har jag exakt fyratusen på kontot."³³ Ett par dagar i Polen och en kvaddad bil räcker för att kontot ska vara tömt och allt börjar om.

Jakten på pengar har också sitt pris. I *Dalenglitter* leder den flera gånger till sexuella gråzoner. När arbetskamraten Jamila inför en gemensam utekväll visar sedlar i sin väska och hävdar att hon fått dem mot sex, börjar jaget genast fundera: "Vad skulle jag vara beredd att göra för mitt körkort? Skulle jag också kunna ligga med någon random snubbe?"³⁴ Jamilas antydan visar sig visserligen vara ett skämt. Hon har funnit ett annat sätt som jaget också prövar; hon undviker att slå in vissa av kontantinköpen i kassan och tar pengarna själv. "Jag ger bara mig själv en rimlig lön. Jag får runt femhundra till tusen kronor extra om dagen på det här sättet. Rakt ner i fickan", hävdar Jamila.³⁵

Men sex som möjligt betalningsmedel är aldrig långt borta, romanen rymmer flera sådana transaktioner. Körlektioner i utbyte mot sex. Könshandel på en shoppinggalleria i Polen. Jamila som plötsligt får en iPad i belöning som bästa medarbetare, uppenbarligen sedan hon inlett en relation med butikschefen. Även om den polska verkligheten tecknas som betydligt mer brutal än den svenska ingår båda i en tillvaro där allt kan köpas, och där fattiga kvinnor frestas att på olika sätt sälja sig, inte sällan för att i sin tur kunna konsumera.

Att konsumera klass

Det starka begär Ahmads berättarjag uttrycker efter att "se rik ut" har också sexuella undertoner, även om tonen är ironisk: "Känslan av att bära dyra märken får mitt kön att vibrera."³⁶ Längtan efter kläder eller accessoarer som signalerar hög status ingår i en komplicerad väv av klass, genus och rasifiering som också har sin lokala särprägel. Bland kultureliten och de välbärgade i Stockholms innerstad råder andra statusmarkörer än i "Orten" och berättelserna ger ingående prov på hur protagonisterna balanserar mellan olika ideal. I stadsrummet men också, i *Ya Leila* och *Dalenglitter*, på sociala medier.

Vad kan litterära skildringar av konsumtion lära oss om görandet av klass? "En vara ser vid första ögonkastet ut att vara en självklar, trivial sak", hävdade redan Marx i *Kapitalet* (1867). Han såg komplexiteten och magin i hur vissa ting, även till synes utan bruksvärde, kunde bli begärliga.³⁷ Hos Marx, liksom bland andra Max Horkheimer och Theodor Adorno samt Max Weber, framstår konsumtion framför allt som en del i kapitalismens skadeverkningar, i form av varufetischism, missriktat begär och själlös massproduktion.³⁸ Men att studera konsumtion kan också, som sociologen Sharon Zukin och konsumtionsforskaren Jennifer Smith Maguire betonat, överbrygga klyftan mellan ekonomi och kultur och därigenom erbjuda nya möjligheter att förstå hur klass fungerar.³⁹ Deras ingång påminner något om Nancy Frasers bivalenta perspektiv.

Diskussionen kring konsumtion har också länge varit könad. Ända sedan den urbana konsumtionskulturen började växa fram i slutet av 1800-talet har kvinnor tilldelats den dubbla rollen som konsument och vara.⁴⁰ *Dalenglitter* laborerar en del med den dubbelriktningen, även om klass, etnicitet och ålder skruvar åt problematiken ytterligare. I alla tre berättelserna är konsumtion och varumärken ständigt närvarande i protagonisternas vardagliga sökande efter respektabilitet och tillhörighet. I Leilas försök att smälta in i den majoritetssvenska medelklassiga gymnasiemiljön ingår återkommande överväganden kring varumärken, kopplade till tid, plats och familj:

Mamma skickade hem alla kläder till Irak efter garderobsrensningen sommaren efter nian. Bort med Gina Tricot, Maxi, H&M. Mina kusiner postade bilder på min facebookprofil med dålig bildkvalitet iklädda mina gamla kläder. Elf shokor habibti ya hayati albi ya 'aeyni ya halwa, röda rosor, blinkande, glittrande rosbuketter i 3D-format. Jag svarade shokran bos och en röd ros innan jag tog bort bilderna från min profil.⁴¹

Leila distanserar sig, eller *disidentifierar* sig, i dubbel bemärkelse.⁴² Inför gymnasiet rensar hon undan plagg hon växt ur eller tröttnat på. Hon tar avstånd från sitt yngre jag och de varumärken som är förknippade med det. Sedan döljer hon bilderna på släktingarna iförda hennes avlagda lågpriskläder och deras tacksamma hälsningar på arabiska från sitt Facebook-flöde. Hon gömmer med andra ord även undan sitt släktsammanhang, sitt ursprung. Handlingen ingår i ett mönster av anpassning till den variant av svensk medelklass som omger henne i skolan.

Märkeskläder kan signalera både status och töntighet, menar företagsekonomen Marcus Gianneschi, som i studien *Vara och märkas* (2012) undersökt hur ungdomar i olika stadsdelar i Göteborg använder kläder i formandet av sitt yttre och hur det hör samman med köpkraft, estetik och gruppstillhörighet.⁴³ Det visar sig att specifika varumärken bara ger status i ett visst, bestämt sammanhang i tid och rum. Efter bara några månader eller i en annan del av staden gäller något annat. Gianneschi konstaterar att ungdomarna eftersträvar en "lagom individualistisk vanlighet", en svårbalanserad jämförelsekultur där den värsta avvikelsen ligger i att betraktas som en ofullkomlig konsument.⁴⁴ Zygmunt Bauman går så långt som att hävda att förmågan att shoppa "rätt" har blivit ett nytt slags medborgarskap i samtidens konsumtionssamhälle. Och det som ytterst driver människors begär efter nya varor är, menar han, deras strävan efter att byta klass.⁴⁵

Ett exempel på sådana ambitioner är Yones, Leilas klasskompis och barndomsvän, som beslutat sig för att byta umgänge och går systematiskt tillväga. Han har börjat träna, bytt klädstil och uttal och slutligen vunnit den blonda Hilma. Leila och Amila retar

sig på Yones målmedvetna försök att ”köpa” sig in, med Calvin Klein- t-shirt och dyr klocka (på delbetalning). Gianneschi pekar på ett samband mellan hudfärg och ett begär efter märkeskläder med synliga logotyper, som ett sätt att konsumera sig bort från stämpeln av utanförskap och visa att man har lyckats i det svenska samhället.⁴⁶ Men det är en svår balansgång, eftersom försöken alltid riskerar att genomskådas.

Leila anpassar sig också, om än mer diskret. Läger bort luvtröjan, går över till diskret parfym och makeup, slutar lyssna på hip hop. Hennes vilja att förändras märks också i hennes shoppingbeteende. Ett ingående beskrivet lunchinköp utgör själva kulmen på hennes försök att byta livsstil och klassammanhang:

Jag köper en plocksallad med bara vegetariska grejer på Ica. Ruccola, körsbärstomater, mozzarella, avokado, sojabönor, grönkål, quinoa, fetaoströra med soltorkade tomater. Jag väljer vinäggrettdressing, bonaqua citrus och strör en frömix över det hela. Hundranitton kronor. Jag ler när jag sätter in mitt kort och tackar absolut nej tack till kvittot och önskar kassörskan en trevlig dag.⁴⁷

Den detaljerade återgivningen av inköpet, ingredienserna och beteendet vid kassan har något närmast rituellt över sig. Stilen, som hämtad ur ett livsstilsmagasin, bidrar till ett slags främmandegöring. På ett plan handlar passagen om ett försök att äta och dricka sig till en normerande identitet. Därför ligger det en stark symbolik i att Leila sedermera glömmer sin dyra sallad på bussen, för att sedan gå raka vägen hem till Amila för att försöka försonas. I Leilas kamp för tillhörighet står Amila för en motrörelse. Hennes trygghet i sig själv manifesteras bland annat genom att hon håller fast vid sin palestinasjal och kurd-i-stan-tröja med ”med comic-sanstypsnitt och tandkrämsfläckar”.⁴⁸

Där Amila gör ett aktivt val, väl medveten om vad det signalerar, blir Leilas autistiska bror Omar snarare ett offer för sin okunighet gällande rådande trender. Hans försök att förklara fördelarna med sitt senaste inköp präglas av en närmast komisk saklighet:

Jag har nya kläder på mig Leila och nya skor för mamma sa att det är ett jättebra bra märke och dom kostar egentligen etttusentvåhundra [sic] men sen blev det halva priset och då kostade dom sexhundra kronor och sen blev det halva priset igen och då kostade dom trehundra kronor. Men egentligen kostar dom etttusentvåhundra [sic].⁴⁹

Leila tar ett djupt andetag inför broderns alldeles för långa byxben och undviker att yppa det hon tänker: att modern i själva verket gör honom en otjänst. Leilas uteblivna kommentar rymmer en vetskap om att det dubbla reapriset bara sätts på utgående modeartiklar, och att den som bär plaggen mer än något annat kommunicerar låg inkomst och status. Gianneschi förklarar hur kläder bland många unga ingår i sociala "töntifieringsprocesser", där de mest skrattretande plaggen just är sådana som nyss varit moderna.⁵⁰ För Leila, vars huvudfokus är att passa in i gymnasieklassen, fungerar både kusinernas glädje över att ha fått överta hennes avlagda plagg och Omars stolthet över sina nya kläder framför allt som påminnelser om de gränser till det töntiga som hon själv aktar sig för att överträda.

Jaget i *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* växlar mellan "Ortens" uniformer – fritidskläder från Adidas och Fila – och den diskret exklusiva stil som omger innerstadens eliter. Hon längtar efter att se rik ut och beskriver med tydliga kopplingar till skådespeleriet hur hon går tillväga för att skapa det intrycket: "Jag skriker förbi er med två NK-påsar i min hand och ni tänker: 'Där går en som har lyckats'."⁵¹ Begäret efter dyra märken handlar om att visa sin framgång utåt, att få göra storslagen entré med staden som scen: "Jag äger alla gator i dag. Jag tillhör ingen klass, jag är något mer."⁵² På ett seminarium träffar jaget en kvinna i samma ålder, med turkiskt påbrå. De börjar köpa märkesvaror till varandra och utväxlar påsarna ute på kafé, gärna på Söder, med särskilda dieter – "vegansallad (glutenfri) och latte gjord på sojamjolk" som "skulle få oss att bli vit medelklass, lugna".⁵³ Den klassnorm de försöker inordna sig i har alltså också en hudfärg, och vägen dit går även här genom konsumtion.⁵⁴

Jagets glittriga tröja i *Dalenglitter*, en piratkopia av en Chanel-modell, kan ses som ytterligare ett missriktat försök att "passera". Gianneschi lyfter fram en särskild kommersiell kultur just kring kopior, som många unga bär i ett försök att hänga med i statusjakten, under förespegling att plaggen är "äka".⁵⁵ Jag får anledning att återkomma till tröjan alldeles strax. Den varumärkeslyx som jaget och Jamila eftersträvar i romanen har global räckvidd, i märkesbutiker i storstädernas exklusiva shoppingstråk men också på nätet. Influencern Cara poserar med dyra, sponsrade märken och predikar att allt är möjligt på Instagram, innan hon åker till Indien och i ett nytt inlägg avsäger sig allt materiellt – iklädd svindyr tunika från Gucci. Hyckleriet undgår inte Jamila: "Önskar att jag också var så rik och vacker att jag bara kunde välja bort allt ägande!"⁵⁶

Begäret efter märkesvaror och försöken att passa in genom "rätt" typ av konsumtion omgärdas med andra ord av fortlöpande kommentarer och överväganden. Protagonisterna är i olika grad insatta i spelets regler och påtalar eventuella felsteg. Att bli en kompetent konsument kräver inte bara ekonomiska resurser, utan också en förmåga att avläsa komplicerade, snabbt skiftande trender och agera i ett samspel som särskilt för unga i allt högre grad orkestreras via sociala medier.

Att återta glittret

Pengar och shopping omgärdas i berättelserna av en social barriär som bara redan invigda eller mycket målmedvetna kan överskrida. Det glitter som manifesterar sig både materiellt och metaforiskt är tydligt klasskodat, men också invävt i övriga kategorier. Även om glitter under senare år fått ny politisk sprängkraft i kampen mot misogyni och homofobi, har det historiskt framför allt förknippats med en förförisk, falsk och fåfäng kvinnlighet.⁵⁷ Enligt *Svenska Akademiens ordbok* har ordet en bibetydelse av något ytligt och oäkta, en värdelös grannlåt, och i den meningen uppträder det också både i *Ya Leila* och *Dalenglitter*.⁵⁸ I den senare finns ju glittret redan i titelns sammansättning. Före romantexten återkommer den på ett av titelbladen utformad som en traditionell ordbokspost, med

dalenglitter [dalenglit´er]

substantiv ~et, plur. ~, best. plur. ~en

anv. farsta-glitter

tensta-glitter

1 Används något nedlåtande om tjejer/kvinnor – företrädesvis från förorten – när de dyker upp i stan uppklädda med billiga smycken och kläder, typ från H&M, Indiska eller märkeskopior.

uppslagsord, uttal, ordklass, böjningar, användning och förklaring.

Den korta, sakliga definitionen rymmer en intersektion mellan genus, klass och ålder, underförstått även etnicitet/rasifiering, och den handlar om plats – ”företrädesvis från förorten”. Prefixet kan uppenbarligen ersättas med andra förortsnamn och dithörande grupper av ”tjejer/kvinnor”. Utmärkande är att dessa försöker dölja sin låga ekonomiska standard genom att klä upp sig med billiga smycken och kläder när de besöker innerstadens krogar. I romanens klassammanhang står glitter med andra ord för ambitionen att simulera framgång, ofta på ett sätt som, för de invigda, snarare signalerar det motsatta. Som Beverley Skeggs lyft fram kring de unga arbetarkvinnor hon intervjuat visade sig deras klasstillhörighet just i ansträngningarna att *inte* igenkännas som arbetarklass.⁵⁹ Romanjagets glittriga Chanel-tröja, en kopia inköpt av en kompis på badsemester i Turkiet, är tänkt att utstråla lyx. Under en utekväll deklarerar Jamila att hon och hennes vänner i Tensta brukar kalla jagets typ för just Dalenglitter:

”Fattar du? Dalenglitter!”

Hon skrattar rätt och gör en gest mot min Chanel-tröja. Stenarna i C:et reflekteras i ljuset från takkronan och sprider sina regnbågsfärgade prismor över bardisken.

”Du vill liksom föööör mycket.”⁶⁰

Sammansättningen Dalenglitter är ett exempel på det Gianneschi kallar en "stereotyp formation av plats, socio-materiella skillnader och köpkraft".⁶¹ Bland hans exempel finns epitetet *Torslanda-snobbar*, som definierar unga från en villastadsdel på västra Hisingen i Göteborg, vars medelklassbefolkning gärna signalerar hög materiell standard men samtidigt är högt belånad. Men när Jamila definierar jaget som "Dalenglitter" är hon uppenbarligen omedveten om att förledet, Dalen-, redan presenterats som utbytbart i ordboksposten. Tensta- nämns för övrigt som en möjlig ersättning. Den skillnad Jamila försöker upprätta mellan sin egen förort och jagets är med andra ord inte giltig i romanens övergripande sammanhang. Enligt den "officiella" ordboksdefinitionen är den ena förorten snarare återigen den andra lik. Försök att ändra på det genom att putsa på fasaden framstår som tämligen lönlösa:

"Det stod i lokaltidningen att de beslutat att *re-brända* oss precis som de gjorde med SKHLM. Det har tydligen lockat en massa nya kunder till deras centrum. Så fråna om med nu heter vi DLN. Som att sätta bladguld på ett skithus om du frågar mig!"⁶²

Jagets mamma Jadwiga låter sig, som hennes replik ovan visar, inte imponeras av planerna att Dalen ska göra som Skärholmen Centrum, som vid 40-årsjubileet 2018 utropade sig till "SKHLM – The Capital of Shopping". Glittret återkommer i Jadwigas bild av bladguldet, vars tunna förgyllning knappast ändrar grundstrukturerna.

Även i *Ya Leila* fungerar glittret som uttryck för skilda klasspositioner kopplade till genus. Men här symboliserar glittret snarast ett tankemässigt bländverk. Det dyker upp till synes oskyldigt, som stänk i tvättfatet, i Leilas handflator och på Amilas ögonfrans på klassfesten hemma hos Jacob. Men Leila anar faran: "Det är spåret efter Glitterfittorna, dom tror glitterspridningar räddar liv, dom tror revolutionen finns i skimret."⁶³ Utan att brinna för kvinnosaken lockas Leila av gemenskapen, och av en kille, Leo, som ingår i gruppen. Glittret illustrerar i romanens sammanhang en frestande medelklassfeminism som bara skrapar på ytan. Glitter-

fittorna blir en stereotyp niddbild av privilegierad vit femininitet och framträder som ett slags lockande sirener som försöker lura in Leila och Amila i ett systerskap utan verklig blick för ojämlikhet.

Även om själva glittret saknas i Ahmads skildring fungerar jagets storvulna dröm om att bygga ett slott av pengar och överskrida klassbarriären som något av en hägring, en falsk förespegling. På samma sätt som i *Ya Leila* är jagberättaren också tveksam inför "genussnacket" med kurskamraterna på scenskolan: "Jag förstod liksom inte deras kamp? Vad hade dessa svennebrudar för problem med att vara förtryckta?"⁶⁴

Samtidigt får föraktet mot glittret inte sista ordet; i slutet av berättelserna anas ett slags försoning. I Ahmads fall i form av den "fett" snygga kostym som jaget bär på sin examen. Den är "köpt på HM men ser dyr ut".⁶⁵ Att möta framtiden med kläder från en svensk lågpriskedja med ambitionen att locka modemedvetna framstår som en symbolisk kompromiss mellan de ytterligheter och den statusjakt som plågat jaget. Även berättaren i *Dalenglitter* vänder perspektivet genom att i slutet återta Jamilas nedsättande glittertillmäle i sitt första inlägg på Instagram – en selfie med centrumets nya neonskylt i bakgrunden och hashtaggen #dalenglitter. Posten fungerar som en offentlig kärleksförklaring till den egna stadsdelen och ett erkännande av en tillhörighet i "Orten" som jaget tidigare försökt distansera sig från. I *Ya Leila* är det, något oväntat, Amila som ger glittret en ny kreativ funktion när hon packar ner gamla cd-skivor från uppväxten i flytten till studentrummet. I stället för att spelas ska de nämligen byggas ihop till en discokula i taket som reflekterar ljuset. På sin väg mot vuxenlivet tar protagonisterna kommandot över glittret och ger det en ny förankring, bortom såväl skamkänslor och fördomar som ytligt behagande.

Att möta den majoritetssvenska medelklassblicken

Berättelserna är visserligen fulla av beskrivningar av skillnad och erfarenheter av att vara eller definieras som annorlunda, men positionerna är som vi ska se ingalunda låsta, utan under ständig

omförhandling. Jagberättarna återger situationer där de känner sig utpekade eller utsatta för att de inte följer normen. De etnifieras, exotiseras och approprieras om vartannat.⁶⁶ I *Ya Leila* vill skolkamraterna känna på Amilas hår, en kille talar drömskt om Leilas mörka ögon som ett ”becksvart medelhav” och historieläraren hävdar att han aldrig kan vara blind för orättvisor eftersom han är uppväxt i en arbetarfamilj. Ahmads berättare minns en studievägleddare som hävdar att ”en sån som jag inte ska hålla på med teater”.⁶⁷ På besök i villakvarteren får jaget i *Dalenglitter* beröm för sitt namn: ”Det är väldigt vackert. Annorlunda liksom.” Hon blir genast ombedd att tolka den polska byggjobbare som renoverar familjens badrum.⁶⁸ Påfallande ofta har annorlundaheten en stark koppling även till klass.

I *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* märks det ”främmande” som något åtråvärt i jagberättarens ironiska beskrivning av hur hon blir kontaktad kring olika typer av samarbeten om rasism, av okunniga men trendsökande regissörer och producenter:

Min kropp, mina uttryck, mitt sätt att vara på är så *jävla*
inne.

Turen har kommit till oss blattar.

Vi är det nya.

Blattar is the new black.

Vi har alltid varit svarta.⁶⁹

Även Leila uppmärksammar återkommande hur hennes vardag plötsligt blivit begärlig för medelklassen och trendar på Instagram, i inlägg som estetiserar och kommersialiserar det slitna och nergångna: ”Det är som att dom neddragna persiennerna blivit fjärlar och Lidlpåsarna blivit Prada och våra plasttofflor, folk går till stan och pejar femhundra för plasttofflor.”⁷⁰ Karaktärerna tar sig också rätten att själva definiera och peka ut det normerande som annorlunda. Leila returnerar exotiseringen: ”Anni och hennes perfekt utplacerade fräknar och han som ser ut som en sommarpust i svensk medelhavsvärme.”⁷¹ Även om tjejerna från villorna tveklöst utgör normen i *Dalenglitter* – de ”såg alla ut att vara prototyper för ordet flicka” – framställs de på samma gång, just genom

att synliggöras, som *annorlunda*. Berättarjaget säger sig vara fascinerad av deras ”iögonenfallande naturlighet”, att de bär ”exotiska namn som Märta, Stina och Sigrid” och ”som regel” har ”långt, blont och blankt hår”.⁷²

Den främmandegjorda bemöter alltså normen genom att ”titta tillbaka”. Fenomenet har länge diskuterats i afrikansk-amerikanska, vithetskritiska sammanhang, utifrån begrepp som *double consciousness*, *the oppositional gaze* och *literature of white estrangement*.⁷³ Det speciella ur svenskt perspektiv är, som Tobias Hübinette betonat, den sena och snabba förändringen i befolkningen – från en av västvärldens mest homogena till en av de mest mångfaldspräglade, på bara en generation.⁷⁴ I sin studie *Att skriva om svenskheten* (2019) pekar Hübinette ut 2010-talet som det decennium då Sverige ”rasialiserades” rent demografiskt och ”kampen om svenskheten” utspelade sig, bland annat i den återkommande diskussionen om ”svenska värderingar”.⁷⁵ I en rad verk av icke-vita författare urskiljer Hübinette det han kallar en återkommande *transrastematik* med fantasier om att ”passera” som vit – genom kirurgiska ingrepp, byte av religion, namn, adress, uttal, umgänge, partner, kosthållning och klädstil.⁷⁶ Men här finns också skildringar som betonar svenskaras ljusa hudfärg, att de är svåra att se skillnad på, och så vidare. Syftet med denna omvända norm är, menar Hübinette, att synliggöra och ”färglägga” den vita svenskhet som tidigare fått stå som omarkerad och att i förlängningen skriva fram en ny svenskhet.⁷⁷

Vi har redan sett flera prov på hur berättelserna arbetar med ett sådant inverterat perspektiv. Kodväxlingen i *Ya Leila*, där arabiskan sömlöst flätas in i svenskan, är ett intressant exempel. I romanens vardagliga språkanvändning faller sig blandningen mellan språken helt naturlig, samtidigt som en majoritetssvensk läsare får prova på hur det känns att inte vara helt inkluderad. Här är det istället svenskarna och deras vanor som framställs som främmande:

Om somrarna stod studsmattorna och hängmattorna och balkongerna med trämöblerna och solstolarna tomma och om vintrarna vädrades deras rykande pjäxor utanför dörren och skidorna stod uppradade och den pyntade utomhusgranen lyste vintern lång och om våren fläkta-

de påskfjäderna och det jävla påskriset och om hösten brann pumpan utanför dörrarna under halloween, som om vi var välkomna, som om vi verkligen var det. Jag kunde alla deras traditioner, jag kunde verkligen det.⁷⁸

Passagen är fylld av livsstilsmarkörer som signalerar medelklass, och ett avstånd mellan *dem* (svenskarna) och ett *vi* som anpassar sig, som kan ”alla deras traditioner”, men ändå inte släpps in. Berättarjaget stannar dock inte i offerpositionen, utan tar över tolkningsföreträdet genom att i stället stämpla Glitterfittorna som ”de andra”, med underliga vanor och åsikter:

nu gör dom konst istället, för något slags rättvisa, och äter veganskt för att uppvärmningen ska frysas ner, och så sitter dom i sina återfuktande ansiktsmasker och delar klipp på blattarna som slås sönder och samman av ordningsvakter och poliser, och skriver ”så himla hemskt!” och ”sätt stopp nu!”. Och så äter dom upp sin halva majs-kaka med mosad avokado.⁷⁹

Dessa uppradade klichéer av goda handlingar – för jämställdheten och klimatet, och mot rasism – utmynnar i bilden av ett fullskaligt hyckleri. Just skildringen av Glitterfittorna fick en del kritik i de i övrigt mycket positiva recensionerna av Salehs roman.⁸⁰ Samtidigt ger cynismen i avsnittet ett prov på hur romanen gör klass genom att peka ut det verkningslösa i den politiskt medvetna medelklassens halvhjärtade engagemang. I *Dalenglitter* uttrycker berättarjaget liknande stereotypa uppfattningar av sina privilegierade kvinnliga klasskamrater: ”På somrarna flyttade de till stranden (på begagnade cyklar fast de hade råd med nya) och på vintern åkte de skidor med sina oseparatorade föräldrar.”⁸¹ En av jagets strategier för att hantera sitt materiella underläge går ut på att ta del av de privilegierades liv i medierad form. Bland fritidsnöjena ingår måk-larvisningar av mångmiljonvåningar i innerstaden och promenader i de omgivande villakvarteren. Jagets beskrivningar av besök hemma hos gymnasiekamraterna bär närmast antropologiska drag. Blickarna på inredning och vardagsföremål påminner om de

klassmärkta inventeringar som vi såg exempel på i uppväxtskildringarna i kapitel 1. Rustika träbord, fårskins och hemmagjord flädersaft kontrasteras mot den egna hemmiljön med glas, krom och plastblommor. Mot den svenska vardagen ställs så den polska, där kontrasterna är ännu större, samtidigt som den nyöppnade gallerian rymmer samma butikskedjor som i Sverige. Jagberättaren framstår som en kompetent iakttagare, van vid att stå i skuggan av andras självupptagenhet samtidigt som hennes egen mellanposition erbjuder möjligheten till dubbel insyn.⁸²

När Lars Wendelius vid millennieskiftet studerade immigrant- och minoritetslitteratur i Sverige under perioden 1970 till 2000, fann han att författarna gav uttryck för "den dubbla identitetens problematik", särskilt i mötet med det majoritetssvenska samhället.⁸³ Inspirerad av postkoloniala tankar pekar Wendelius ut en "upplevelse av kluvenhet och tvetydighet" och "dilemmat att inte veta om man är svensk eller något annat" som kärnan i den erfarenhet som författarna förmedlar.⁸⁴ Även om rotlöshet och kluvenhet återkommer även i de tre berättelserna, särskilt starkt hos Ahmad, har de senaste decennierna också gjort nya berättelser möjliga. Ahmads berättarjag fjärrar sig från en tidigare tradition genom sin deklaration att hon inte tänker berätta om sin fars flykt: "Den historien har ni hört alltför ofta."⁸⁵ Hennes erövring av det svenska bär på andra problem och gränsdragningar, men också nya möjligheter, bland annat eventuellt en klassresa: "Låt det ringa i kyrkklockorna! / Vaktmästarens dotter blev skådespelare."⁸⁶

Protagonisterna tar plats och ifrågasätter omgivningens definitioner. Jaget i *Dalenglitter* avvisar bryskt önskemålet om att tolka den polska byggarbetare som en av villafamiljerna anlitat: "Nä, vi talar inte polska hemma. Vi är ju svenskar."⁸⁷ Även om det tidigare framgått att jaget faktiskt talar polska ibland för att blidka modern innebär proklamationen en viktig markering utåt, där jaget insisterar på att hon är svensk. Om än manifesterat på ett närmast motsatt vis visar även den återkommande kodväxlingen i *Ya Leila* på ytterligare ett sätt att *göra svenskhet*, där arabiskan är en del i en vardaglig språkanvändning. De återkommande sabotagen mot särskiljande etiketter erbjuder samtidigt nya versioner av vad svenskhet kan innebära.

Ett begrepp som fångar något av den här rörelsen är *postmigration*, vars politiska syfte är just att motverka ”migrantifieringen” av människor som snarare ser sig själva som en integrerad del av majoritetssamhället.⁸⁸ I ett temanummer om postmigration i tidskriften *Journal of Aesthetics & Culture* från 2017 frågar sig redaktörerna Anne Ring Petersen och Moritz Schramm om tudelningen mellan ”oss” och ”dem”, i betydelsen etablerade invånare och nykomlingar, fortfarande är giltig.⁸⁹ Postmigration avvisar tidigare tankar om nation, identitet och skillnad som statiska storheter, hävdar Roger Bromley i samma temanummer.⁹⁰ Det som enligt Bromley utmärker berättelser om postmigration är att de, i likhet med Ahmads berättarjag tidigare, betonar nutid och framtid snarare än att vara förankrade i en ”ursprungskultur”, och att de efter hand överger en minoritetsposition för att bli en del av ett nationellt eller globalt sammanhang.⁹¹

Beskrivningarna har onekligen bäring i berättelserna, samtidigt som dessa rymmer rörelser och röster som även pekar åt andra håll. Det jag särskilt har velat lyfta fram är hur tätt sammanvävd diskussionen om svenskhet är med uppfattningar om klass, och hur de unga kvinnliga jagberättarna navigerar i de sociala rummen i sina försök att omförhandla identitet och tillhörighet i ett samspel med andra.

Nya versioner av svenskhet och klass

I likhet med arbetarlitteraturen bär berättelsen om att vara ung i Sverige med en annan bakgrund än i majoritetssvensk medelklass påfallande ofta bildningsromanens prägel. För de protagonister som stått i fokus här verkar också tillvaron till sist falla på plats. Jagberättaren i *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* blir klar med sin skådespelarutbildning och närmar sig sin första professionella premiär. För övriga väntar vuxenlivet efter studenten. Leila och Amila hittar tillbaka till varandra och Amila ska börja studera vid universitetet, medan jaget i *Dalenglitter* tackat ja till heltid på snabbmatsrestaurangen.

Den övergripande frågan i kapitlet har handlat om vilka bil-

der av svenskhet som uppstår när, som i de tre aktuella verken, karaktärerna befinner sig i flerskiktade sammanhang där klasserfarenheter är sammanflätade med rasifiering, genus och ålder. Inledningsvis vittnade jaget i *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* om känslan av att inte höra hemma någonstans, att vara ett varken-eller, men samtidigt drömma om att bli något alldeles särskilt. Berättelsen kretsar framför allt kring den såriga klassresan – längtan bort från förorten och de oupplösliga banden till familj och vänner. Att sträva mot den intellektuella medelklassen men aldrig riktigt lyckas knäcka koderna. I den intersektionella väv av erfarenheter som präglar jagets tillvaro framstår klass som den mest konstanta smärtpunkten. Även i *Dalenglitter* och *Ya Leila* ingår klass i sammanlänkade normsystem och sociala geografier. Karaktärerna lever på platser där andra etniska bakgrunder än den svenska dominerar, samtidigt som det majoritetssvenska präglar vardagslivet i skolan. De tvingas dagligen hantera friktioner mellan olika verkligheter och kodsystém, där konsumtion blir ett sätt att försöka navigera och signalera identitet och tillhörighet.

Den nedtonade, ”naturliga” medelklassfemininitet som omger jaget i *Dalenglitter* framstår som exotisk och närmast ouppnåelig. I stället siktar hon och arbetskamraten Jamila högre, mot de lyxbetonade varumärken vars framgångssignaler fungerar på global nivå och kommuniceras av celebriteter på sociala medier. Men jagets piratkopierade märkeströja kan tolkas som ett alltför uppenbart försök att byta klass. På liknande vis spelar jaget i *En dag ska jag bygga ett slott av pengar* rik genom yttre attribut, även om detta skådespel bara stillar begäret för stunden. Även i *Ya Leila* pågår en förhandling om tillhörighet förankrad i en ständigt föränderlig varumärkeskultur. Glittret illustrerar ouppnåeliga drömmar och missriktade ambitioner. Att det till sist får nya kreativa funktioner kan kanske ses som ett tecken på vuxenblivandets distans till uppväxtens motstridiga förväntningar.

I en artikel om minoritetslitteratur från 2002 ställde Satu Gröndahl frågan om den svenska ”immigrantlitteraturen” skulle nå samma fas som den tysk-italienska, svensk-amerikanska och japansk-kanadensiska, alltså integreras i mottagarlandets kulturdebatt och skrivas på majoritetsspråket.⁹² Gröndahl pekade också

på mansdominansen i utgivningen och att forskning om tysk *Gastarbeiterliteratur* sett fler kvinnliga författare träda fram i andra och tredje generationen.

De tre romaner som stått i fokus i det här kapitlet tycks i hög grad motsvara Gröndahls prognos. Skildringar av att leva i Sverige med annat påbrå än svenskt utgör numer en etablerad del av skönlitteraturen. Berättelserna är skrivna på svenska, även om kodväxling spelar en viktig roll i *Ya Leila*, som en påminnelse om att varken svenskheten eller svenska språket är statiska. Protagonisterna tillhör andra generationen, där migration i växande grad blivit postmigration – en vardaglig erfarenhet som inte längre bara rör den egna familjehistorien eller bostadsområdet utan på olika sätt involverar hela samhället. I likhet med övriga karaktärer i den här studien mäter protagonisterna sig själva, sitt liv och sina drömmar mot en omgivande majoritetssvensk medelklass. Genom att synliggöra och främmandegöra den normen ifrågasätter berättelserna också etablerade uppfattningar om hur svenskhet och klass görs i det samtida Sverige.